

Exploring the Factors Affecting Entrepreneurial Opportunity Recognition: A Study of Gender Constraints Among Women Entrepreneurs

Fariba Achak¹ | Kambiz Talebi^{2✉}

1. Department of New Business, Faculty of Entrepreneurship, Kish International Campus, University of Tehran, Kish Island, Iran. E-mail: Fariba.achak@yahoo.com
2. Corresponding Author, Department of New Business, Faculty of Entrepreneurship, University of Tehran, Tehran, Iran. E-mail: ktalebi@ut.ac.ir

Article Info

ABSTRACT

Article type:
Research Article

Article history:
Received:
19. 08. 2024
Revised:
09. 01. 2025
Accepted:
25. 01. 2025

Keywords:
Women's
Entrepreneurship,
Entrepreneurial
Opportunities,
Gender Differences,
Innovation,
Leadership and
Management.

Introduction: Women entrepreneurs are vital agents of economic growth and entrepreneurial development worldwide. Despite their critical role in achieving sustainable development goals, they encounter pervasive and multifaceted barriers. Gender-based discrimination and stereotypical beliefs significantly impede women's entrepreneurial motivation and capacity. This study aims to identify and analyze the key constraints affecting women entrepreneurs' ability to recognize and pursue entrepreneurial opportunities, ultimately seeking to provide a framework that can enhance women's economic participation and address female unemployment.

Methodology: This research employed a mixed-methods approach, combining qualitative and quantitative phases for a comprehensive analysis. In the qualitative phase, semi-structured interviews were conducted with 14 purposefully selected experts, continuing until theoretical saturation was achieved. The data were analyzed through open, axial, and selective coding, yielding 51 indicators organized into 12 core components. For the quantitative phase, a simple random sample of 170 respondents was drawn from a population of 425 women entrepreneurs working within pharmaceutical companies, using Cochran's formula. Quantitative data were analyzed using SPSS and SmartPLS software.

Findings: The qualitative analysis identified eight primary categories of gender-related constraints affecting entrepreneurial opportunity recognition: social, cultural, economic, educational, legal, behavioral, personality, and individual limitations. The quantitative results confirmed these findings, revealing significant negative impacts of all eight constraint categories on women's entrepreneurial opportunities. The strongest effects were observed for social limitations ($\beta = -0.578$), followed by cultural limitations ($\beta = -0.429$), economic limitations ($\beta = -0.408$), educational limitations ($\beta = -0.346$), legal limitations ($\beta = -0.297$), behavioral limitations ($\beta = -0.215$), personality limitations ($\beta = -0.189$), and individual limitations ($\beta = -0.138$).

Conclusion / Implications: Despite the important role women play in sustainable development, they face numerous challenges and constraints in their entrepreneurial journey. This issue has made it difficult to utilize their capabilities in development programs. Therefore, to increase women's share in the national economy and reduce their unemployment, it is necessary to provide the required conditions for developing women entrepreneurs' businesses, enabling them to create jobs for themselves and others and thereby contribute to improving economic conditions. The model presented in this study offers a comprehensive approach tailored to the country's local context and can be applied within the national entrepreneurship ecosystem.

Cite this article:

Achak, F., & Talebi, K. (2025). Exploring the Factors Affecting Entrepreneurial Opportunity Recognition: A Study of Gender Constraints Among Women Entrepreneurs. *Journal of Entrepreneurship Research*, 4 (4), 39-56.

DOI: <https://doi.org/10.22034/jer.2025.2037813.1174>

© The Author(s).

Publisher: Ilam University Press.

واکاوی عوامل تأثیرگذار بر تشخیص فرصت‌های کارآفرینی: مطالعه محدودیت‌های جنسیتی در میان زنان کارآفرین

فریبا آچاک^۱ | کامبیز طالبی^۲

۱. گروه کسب‌وکار جدید، دانشکده کارآفرینی، پردیس بین‌المللی کیش، دانشگاه تهران، جزیره کیش، ایران. رایانامه: Fariba.achak@yahoo.com

۲. نویسنده مسئول، گروه کسب‌وکار جدید، دانشکده کارآفرینی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: ktalebi@ut.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

مقدمه: زنان کارآفرین نقش بسیار مهمی در توسعه کارآفرینی ایفا می‌کنند و به‌عنوان یکی از عوامل کلیدی در رشد اقتصادی کشورها شناخته می‌شوند. با وجود اهمیت حضور زنان کارآفرین در تحقق توسعه پایدار، واضح است که آن‌ها با چالش‌ها و موانع متعددی روبه‌رو هستند. شناسایی و رفع این موانع می‌تواند روند پیشرفت کارآفرینی زنان را تسهیل کند. باورهای کلیشه‌ای و تبعیض‌های جنسیتی همچنان از جمله موانع مهمی هستند که می‌توانند بر تمایل و انگیزه زنان برای ورود به عرصه کارآفرینی تأثیر منفی بگذارند. از این‌رو، برای افزایش سهم زنان در اقتصاد ملی و مقابله با بحران بیکاری آنان، ضروری است شرایط مناسب برای توسعه کسب‌وکارهای زنان کارآفرین فراهم شود. این امر می‌تواند به زنان کمک کند تا با ایجاد فرصت‌های شغلی برای خود و دیگران، به حل مشکلات کنونی جامعه کمک کنند.

روش‌شناسی: پژوهش حاضر کاربردی و از نظر روش، از نوع آمیخته (کیفی-کمی) است. در مرحله کیفی، ۱۴ نفر از خبرگان با روش نمونه‌گیری هدفمند و تا رسیدن به اشباع نظری انتخاب شدند. داده‌ها در سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی تحلیل گردید که به شناسایی ۵۱ شاخص و ۱۲ مؤلفه انجامید. در بخش کمی، جامعه آماری شامل ۴۲۵ نفر از کارشناسان زن کارآفرین در شرکت‌های دارویی بود که با استفاده از فرمول کوکران و روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، ۱۷۰ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. تحلیل داده‌ها با نرم‌افزارهای (SPSS) و (SmartPLS) انجام شد.

یافته‌ها: بر اساس نتایج پژوهش، هشت مؤلفه محدودیت‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، آموزشی، قانونی، رفتاری، شخصیتی و فردی تحت عنوان ابعاد و مؤلفه‌های محدودیت‌های جنسیتی تأثیرگذار بر تشخیص فرصت‌های کارآفرینی در میان زنان کارآفرین مشخص گردید. همچنین، نتایج نشان داد محدودیت‌های اجتماعی ($\beta = -0.578$)، محدودیت‌های فرهنگی ($\beta = -0.429$)، محدودیت‌های اقتصادی ($\beta = -0.408$)، محدودیت‌های آموزشی ($\beta = -0.346$)، محدودیت‌های قانونی ($\beta = -0.297$)، محدودیت‌های رفتاری ($\beta = -0.215$)، محدودیت‌های شخصیتی ($\beta = -0.189$) و محدودیت‌های فردی ($\beta = -0.138$) بر فرصت‌های کارآفرینی تأثیر منفی و معناداری دارند.

نتیجه‌گیری / دستاوردها: زنان علی‌رغم نقش مهمی که در توسعه پایدار دارند، در مسیر کارآفرینی با چالش‌ها و محدودیت‌های متعددی مواجه هستند. این مسئله استفاده از توانمندی‌های آنان در برنامه‌های توسعه را دشوار ساخته است. از این‌رو، برای افزایش سهم زنان در اقتصاد ملی و کاهش بیکاری آنان، باید شرایط لازم برای توسعه کسب‌وکارهای زنان کارآفرین فراهم شود تا آن‌ها بتوانند با ایجاد شغل برای خود و دیگران، به بهبود شرایط اقتصادی کمک کنند. مدل ارائه‌شده در این پژوهش، رویکردی جامع و متناسب با شرایط بومی کشور دارد و می‌تواند در اکوسیستم کارآفرینی کشور مورد استفاده قرار گیرد.

نوع مقاله:

مقاله علمی- پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۰۵/۲۸

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۳/۱۰/۱۹

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۱۱/۰۶

کلیدواژه‌ها:

کارآفرینی زنان، فرصت‌های کارآفرینی، تفاوت‌های جنسیتی، نوآوری، رهبری و مدیریت.

آچاک، فریبا. و طالبی، کامبیز. (۱۴۰۴). واکاوی عوامل تأثیرگذار بر تشخیص فرصت‌های کارآفرینی: مطالعه محدودیت‌های جنسیتی در

میان زنان کارآفرین. مجله پژوهش‌های کارآفرینی، ۴ (۴)، ۵۶-۳۹.

DOI: <https://doi.org/10.22034/jer.2025.2037813.1174>

ناشر: انتشارات دانشگاه ایلام

© نویسندگان.

مقدمه

امروزه کارآفرینی به‌عنوان محرک مهم رشد اقتصادی و ایجاد مشاغل جدید، نقشی حیاتی در توسعه جوامع ایفا می‌کند (Arend, 2021; Rahimi Clever & Akbari Arbatan, 2024). در این میان، کارآفرینی زنان به‌عنوان منبعی کلیدی برای رشد اقتصادی و توسعه پایدار شناخته می‌شود (Hendratmi et al., 2022). زنان با داشتن قابلیت‌های خلاقانه و فرصت‌سنجی قوی، تمایل طبیعی به سمت رهبری تجاری نوآورانه و مسئولیت‌پذیر اجتماعی دارند و می‌توانند نقش مهمی در ارتقای رفاه اجتماعی ایفا کنند (Anandalakshmy & Ashokkumar, 2018). با وجود اینکه زنان نیمی از جمعیت جهان را تشکیل می‌دهند و فعالیت‌های اقتصادی آنان ۲۵ تا ۳۰ درصد کل فعالیت‌های اقتصادی جهان را شامل می‌شود (Ghasemi et al., 2022)، آمارها نشان می‌دهد که در بیشتر کشورها، تعداد کارآفرینان مرد همچنان از زنان پیشی گرفته است (Huang et al., 2022). بر اساس گزارش دیدبان جهانی کارآفرینی (۲۰۲۱)، از ۴۲ کشور مورد بررسی، تنها در شش کشور (آنگولا، اندونزی، قزاقستان، عربستان سعودی، عمان و توگو) تعداد زنان کارآفرین فعال بیشتر از مردان است. این در حالی است که بر اساس همین گزارش، ۲۳۱ میلیون زن در سال ۲۰۲۲ کسب‌وکار جدیدی را راه‌اندازی کرده یا در حال راه‌اندازی بودند (Gashi et al., 2022). این آمارها نشان دهنده افزایش چشمگیر کارآفرینی زنان در دهه گذشته و نقش حیاتی آنان در توسعه پایدار جهانی است، اما همچنان نابرابری‌های قابل توجهی در مشارکت اقتصادی زنان وجود دارد (Adom et al., 2018). کسب‌وکارهای زنان کارآفرین نسبت به مردان، کوچک‌تر بوده، تعداد کارکنان کمتری دارند، رشد فروش آن‌ها کمتر است و دسترسی آنان به سرمایه با دشواری بیشتری همراه است (Rubert & Shabu, 2020). همچنین زنان به‌صورت نابرابر در بخش خدمات و خرده‌فروشی متمرکز شده‌اند (Morris et al., 2006). در ایران نیز وضعیت کارآفرینی زنان با چالش‌های متعددی همراه است. به نظر می‌رسد مسائل زنان همواره از پنهان‌ترین ابعاد جامعه ایرانی بوده و کمتر به‌صورت مسئله‌ای مستقل مورد توجه قرار گرفته است (Anvari et al., 2019). این در حالی است که عدم توجه به معیشت خانوارهای ایرانی، پیامدهایی همچون افزایش نرخ بیکاری، کاهش کیفیت زندگی و افزایش مهاجرت به شهرها را به همراه دارد و راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه می‌تواند نقش مؤثری در پایداری معیشت خانوارها ایفا کند (Ahangari & Babaei, 2023). با وجود اهمیت کارآفرینی زنان، آمارها نشان می‌دهد جامعه ایران هنوز نتوانسته است از توانمندی‌های زنان کارآفرین به‌طور مطلوب استفاده کند و بدیهی است که شناسایی و رفع موانع موجود، زمینه‌های تسهیل و توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه زنان را فراهم خواهد آورد (Keshavarz & Zivdar, 2021).

کارآفرینان زن در سراسر جهان با چالش‌ها و موانع متعددی روبرو هستند که تشخیص فرصت‌های کارآفرینی را برای آنان دشوار می‌سازد. این موانع طیف وسیعی از محدودیت‌ها، مانند محدودیت‌های فرهنگی و فعالیت‌های خانه‌داری (Ogundana et al., 2021)، مشکلات مالی و کمبود بودجه (Bami, 2019; Gashi et al., 2022)، مراقبت از کودکان، کمبود وقت و انرژی (Sharma & Gaur, 2020)، انتظارات اجتماعی بالا (Fernandes & Sanfilippo, 2022)، ناتوانی در ایجاد تعادل بین زندگی شخصی و حرفه‌ای، دسترسی محدود به بازار و اشباع بازار (Gashi et al., 2022)، عدم دسترسی آسان به اعتبارات، کمبود راهنمایی و مشاوره کافی مرتبط با کارآفرینی، نداشتن تجربه کافی در برنامه‌ریزی (Ramadani et al., 2015)، سرقت ایده‌ها (Dahl et al., 2020)، عدم استفاده از فناوری (Sajjad et al., 2020) و به‌ویژه محدودیت‌های هویتی و رفتاری (Gashi et al., 2022) را شامل می‌شود. زنان کارآفرین برای دستیابی به موفقیت و تحقق اهداف خود ناگزیر به مقابله با این چالش‌ها هستند و آگاه‌سازی خانواده‌ها از فرصت‌های پیشروی این زنان و تشویق آنان به ایجاد شغل، می‌تواند گامی مؤثر در این مسیر باشد (Nirmala & Parvathi, 2021). با توجه به شکاف موجود در ادبیات پژوهش در زمینه شناسایی نظام‌مند محدودیت‌های جنسیتی مؤثر بر تشخیص فرصت‌های کارآفرینی در میان زنان، پژوهش حاضر با رویکردی آمیخته درصد است ضمن شناسایی این محدودیت‌ها، مدلی جامع برای تبیین تأثیر آن‌ها بر تشخیص فرصت‌های کارآفرینی در میان زنان کارآفرین ارائه دهد. نوآوری این پژوهش در استفاده از داده‌های میدانی و تجربیات واقعی زنان کارآفرین برای برجسته‌سازی ابعاد ناشناخته محدودیت‌های

جنسیتی و ارائه راه‌حل‌های عملی برای غلبه بر این موانع است. بدین ترتیب، یافته‌های این تحقیق می‌تواند برای سیاست‌گذاران دولتی و آموزشی در تدوین راهبردهای ترویج کارآفرینی زنان و همچنین برای خود کارآفرینان در شناسایی و مدیریت بهتر چالش‌های پیشرو راهگشا باشد.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

بهبود اقتصاد و توسعه روستاها، بدون توجه به اهمیت نقش اشتغال و کارآفرینی زنان امکان‌پذیر نیست (Sokhtanlu & Vahedi, 2023). کارآفرینی زنان به‌عنوان یک پتانسیل اقتصادی نیرومند می‌تواند در رشد اقتصادی، به‌خصوص در کشورهای در حال توسعه، تأثیر شایانی داشته باشد (Kabagerayo et al., 2022). در چند دهه گذشته، مشارکت زنان کارآفرین به‌سرعت افزایش یافته و این نوع مشارکت از طریق سرعت بخشیدن به روند توسعه، کاهش بیکاری، نابرابری و فقر، می‌تواند به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل توسعه اقتصادی به‌شمار آید (Al-Mamun et al., 2016). با وجود نقش کلیدی زنان کارآفرین در توسعه پایدار، آن‌ها در مسیر فعالیت‌های کارآفرینانه خود با چالش‌ها و موانع گوناگونی روبه‌رو هستند؛ از این‌رو، شناسایی و رفع این موانع می‌تواند زمینه‌ساز تسهیل و توسعه هرچه بیشتر کارآفرینی زنان شود (Gashi et al., 2022)؛ بنابراین، با توجه به ضرورت افزایش سهم زنان در اقتصاد ملی و مقابله با بحران بیکاری آنان، لازم است شرایط لازم برای توسعه کسب‌وکارهای زنان کارآفرین فراهم گردد تا آن‌ها با ایجاد کسب‌وکار و فرصت‌های شغلی برای خود و دیگران، به حل معضلات کنونی جامعه کمک کنند (Alikhani Dadukolaei, 2014).

مطالعات متعددی به‌شیوه‌های گوناگون، محدودیت‌های جنسیتی تأثیرگذار بر تشخیص فرصت‌های کارآفرینی در میان زنان را مورد تأکید قرار داده‌اند که در ادامه به برخی از آنان اشاره می‌شود. قربانی پیرعلیدی (Ghorbani Pir Alidehi, 2019)، در پژوهشی نشان داد که موانع فردی-شخصیتی، موانع اقتصادی-مالی، موانع فرهنگی-اجتماعی، خانوادگی و موانع نهادی-قانونی از جمله موانع توسعه کسب‌وکارهای خانگی هستند. کاظمی و مقیمی (Kazemi & Moghimi, 2018)، موانع فردی، محیطی، زیربنایی، سازمانی و شغلی را به‌عنوان موانع توسعه کارآفرینی زنان در ایران معرفی کردند و نشان دادند مهم‌ترین موانع کارآفرینی زنان، از نظر مردان موانع زیربنایی و از نظر زنان عوامل محیطی است. همچنین شاطریان و همکاران (Shaterian et al., 2016)، به این نتیجه رسیدند که موانع دانشی-مهارتی و موانع حقوقی مهم‌ترین موانع در مسیر کارآفرینی زنان روستایی بوده‌اند. در سطح بین‌المللی نیز پژوهش‌های متعددی به این موضوع پرداخته‌اند. یافته‌های پژوهش گاشی و همکاران (Gashi et al., 2022)، نشان داد مراقبت از کودکان، مراقبت از سالمندان، دسترسی به منابع مالی و مشکلات فردی و اجتماعی، از چالش‌های پیشروی زنان کارآفرین در کشورهای در حال توسعه، به‌ویژه در ایالت کوزوو است. کلی و مک‌آدام (Kelly & McAdam, 2022)، در پژوهشی دریافتند که زنان کارآفرین در مسیر کارآفرینی با محدودیت‌هایی مواجه هستند که بر روابط اجتماعی، روابط کاری، عوامل فردی و خانوادگی تأثیر می‌گذارند. نتایج تحقیق نور و همکاران (Noor et al., 2021)، نشان داد زنان کارآفرین با موانع مختلفی مانند حمایت کمتر دولتی، فرآیندهای پیچیده وام بانکی، عدم آموزش کارآفرینی و آگاهی از بازار مواجه هستند. به‌زعم آنان، حمایت دولت به‌جای وام‌های بانکی روان و آسان برای زنان، می‌تواند اعتماد و کنترل آنان را بر منابع افزایش دهد. کورتگ سفر (Kurtege Sefer, 2020)، چارچوب جدید و حساس به جنسیتی را در مورد کارآفرینی زنان روستایی با تمرکز بر تعاونی‌های کشاورزی زنان در ترکیه مورد بررسی قرار داد. نتایج تحقیق حاکی از تأثیر عوامل کلان، میانی و خرد به‌عنوان سکوی پرشی برای آشکارسازی فرآیندهای جنسیتی در کارآفرینی زنان روستایی در ترکیه بود. رودهامبو و همکاران (Rudhumbul et al., 2020)، به بررسی چالش‌ها و فرصت‌ها برای زنان کارآفرین در بوتسوانا پرداختند. یافته‌های آنان نشان داد که اگرچه زنان کارآفرین با چالش‌های متعددی مواجه هستند، محیط قانونی و مقرراتی در بوتسوانا بسیار مساعد و حامی کارآفرینی زنان بوده و آموزش کارآفرینی فرصت‌هایی را برای افزایش دانش و مهارت‌های فنی آنان فراهم کرده است. لی و همکاران (Li et al., 2019)، علل و عوامل جنسیتی مؤثر بر کارآفرینی زنان در مناطق روستایی پاکستان را بررسی کردند. نتایج نشان داد که تبعیض

جنسیتی با فقدان تحصیلات زنان و دسترسی به سرمایه ارتباط مثبت دارد و از علل اصلی کارآفرینی زنان در این مناطق محسوب می‌شود. از طرفی، بی‌سوادی، محدودیت‌ها، وضعیت پایین نقش زنان در تصمیم‌گیری، بی‌توجهی دولت، حمایت خانواده، فرهنگ و سنت و تسلط مردان در بازارها از عوامل اصلی بازدارنده زنان برای کارآفرینی هستند. نتایج پژوهش پاندا (Panda, 2018)، نشان داد محدودیت‌های زنان کارآفرین در کشورهای در حال توسعه ناشی از تبعیض جنسیتی، تعارض کار و خانواده، مشکل در افزایش سرمایه، فقدان زیرساخت، محیط‌های تجاری ناپایدار اقتصادی و سیاسی، عدم آموزش و تفاوت‌های شخصیتی است. آل-قامری (Al-Ghamri, 2016)، در پژوهش خود نشان داد که اصلی‌ترین چالش پیشروی اشتغال زنان، تبعیض‌ها و محرومیت‌های زیرساختی است که در رأس این محدودیت‌ها، محدودیت‌های هویتی و خانوادگی قرار دارد. یافته‌های پژوهش ماچی و همکاران (Mauchi et al., 2014)، نشان داد که زنان کارآفرین با محدودیت‌های مربوط به دسترسی به منابع مالی، تضاد بین مسئولیت‌های شغلی و خانوادگی، چالش‌های شبکه‌سازی، کمبود آموزش و مهارت‌های مدیریتی مواجه هستند. همچنین نایتامر (Niethammer, 2013)، مهم‌ترین موانع کارآفرینی زنان را در موارد زیر دسته‌بندی می‌کند: الف) موانع رفتاری: زنان اعتمادبه‌نفس کمتر و تصور منفی از خود دارند، ب) موانع ایفای نقش: تعارض بین وظایف مختلف با محدودیت‌های زمانی، ج) موانع اجتماعی و فرهنگی: دید منفی به زنان در کار، د) موانع تحصیلی: زنان سطح تحصیلات پایین‌تری نسبت به مردان دارند و اغلب دسترسی محدود به فرصت‌های آموزشی شغلی دارند، ه) موانع شغلی: زنان فرصت‌های کمتری در بخش رسمی اقتصاد برای پیشرفت مهارت‌های خود دارند، و) موانع زیربنایی: دسترسی به اعتبار، فناوری، خدمات حمایتی، زمین و اطلاعات برای زنان دشوارتر است و ز) موانع قانونی: فعالیت‌های قانونی مستقل برای زنان محدود است.

مرور جامع پژوهش‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که زنان کارآفرین در کشورهای در حال توسعه با چالش‌های چندگانه‌ای مواجه هستند که عمدتاً از عوامل فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و جنسیتی ناشی می‌شود. این چالش‌ها شامل تبعیض جنسیتی، تعارض بین نقش‌های شغلی و خانوادگی، کمبود دسترسی به منابع مالی و فرصت‌های محدود در آموزش و شبکه‌سازی است. می‌توان دریافت که اگرچه موانع ساختاری، فرهنگی و جنسیتی بر مسیر کارآفرینی زنان در کشورهای در حال توسعه تأثیر گذارند، اما با ایجاد زیرساخت‌های حمایتی قوی‌تر، دسترسی بهتر به منابع مالی و آموزشی و تغییر در نگرش‌های اجتماعی، می‌توان بر این موانع غلبه کرد و زمینه‌های پیشرفت زنان کارآفرین را فراهم ساخت. اگرچه مطالعات متعددی در زمینه کارآفرینی زنان صورت گرفته است، اما تحقیق مشخصی در زمینه شناسایی محدودیت‌های جنسیتی تأثیرگذار بر تشخیص فرصت‌های کارآفرینی در میان زنان کارآفرین انجام نشده است. همچنین با بررسی مطالعات موجود، می‌توان نتیجه گرفت که جای خالی پژوهشی که با استفاده از روش تحقیق آمیخته به شناسایی محدودیت‌های جنسیتی تأثیرگذار بر تشخیص فرصت‌های کارآفرینی در میان زنان کارآفرین پرداخته باشد، احساس می‌شود. با توجه به این خلأ مطالعاتی، انجام پژوهش پیشرو حائز اهمیت است؛ بنابراین، انجام تحقیق حاضر به لحاظ نظری، با دیدگاهی خلاقانه به ارائه مدل مفهومی جدید و گسترش نظریه‌های مرتبط خواهد پرداخت. همچنین به لحاظ روش‌شناسی، این تحقیق ضمن بهره‌گیری از رویکردهای نظام‌مند علمی و استاندارد به کار گرفته شده در مطالعات مشابه، تلاش می‌نماید به‌عنوان مبنایی برای انجام مطالعات آتی باشد. آگاهی از اهمیت و جایگاه کسب‌وکارها و کارآفرینی زنان موجب می‌شود تا زنان بتوانند حضور خود را در عرصه اقتصاد تثبیت کنند؛ بنابراین، با توجه به اهمیت کارآفرینی زنان، محقق لازم می‌داند در راستای شناسایی و تحلیل محدودیت‌های جنسیتی تأثیرگذار بر تشخیص فرصت‌های کارآفرینی در میان زنان کارآفرین، گام برداشته و این حوزه را توسعه دهد.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش، از نظر هدف کاربردی و از نظر روش‌شناسی، از نوع آمیخته (کیفی-کمی) با طرح اکتشافی است. روش‌شناسی آمیخته به‌عنوان رویکردی منعطف و چندبعدی معرفی می‌شود که هم‌زمان از قدرت تعمیم‌پذیری روش‌های کمی و عمق تحلیلی

روش‌های کیفی بهره می‌برد. از ویژگی‌های روش اکتشافی آن است که گردآوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو رویکرد کمی و کیفی به صورت غیر هم‌زمان و ترتیبی انجام می‌شود. در این روش، اولویت با رویکرد کیفی است؛ بنابراین، ابتدا شناسایی مؤلفه‌های مدل محدودیت‌های جنسیتی تأثیرگذار بر تشخیص فرصت‌های کارآفرینی در میان زنان کارآفرین (با هدف بهبود محیط کسب‌وکار و افزایش بهره‌وری اقتصادی) با استفاده از روش کیفی و از طریق مطالعه و بررسی ادبیات، تحلیل مدارک علمی موجود و انجام مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته صورت گرفت. سپس برای بررسی اهمیت هر یک از شاخص‌ها و مؤلفه‌ها، از طریق پرسشنامه محقق‌ساخته به اعتباریابی پرداخته شد؛ بنابراین، می‌توان گفت پژوهش حاضر از نوع پژوهش‌های آمیخته اکتشافی-متوالی است.

انتخاب جامعه آماری بر اساس نظر استراوس و کوربین (Strauss & Corbin, 2020) انجام شد. مطابق دیدگاه این محققان، در یک پژوهش کیفی زمانی نظریه دارای اعتبار است که پژوهشگر به نقطه اشباع^۱ رسیده باشد. برای دستیابی به نقطه اشباع، مطالعه میدانی باید تا زمانی ادامه یابد که هیچ گواه و مدرک جدیدی از داده‌ها حاصل نشود؛ به عبارتی، واری‌های کامل داده‌ها انجام شده باشد. جامعه آماری این پژوهش در بخش کیفی شامل مدیر عاملان زن کارآفرین در شرکت‌های دارویی (ابوریحان، باریج اسانس، وانا دارو، آفاشیمی، فریر آسا طب، دارو درمان پایا طب، تک ژن زیست، دانش‌گستران برنا سلامت، رازان فارمد، ولیان دارو) واقع در استان تهران بود که با روش نمونه‌گیری هدفمند و تا رسیدن به اشباع نظری، ۱۴ نفر برای گردآوری داده‌ها انتخاب شدند (جدول ۱).

جدول ۱. جامعه آماری پژوهش در بخش کیفی

متغیر	درصد
سن	
۳۰-۴۰ سال	۲۱/۴
۴۱-۵۰ سال	۵۷/۲
بیشتر از ۵۱ سال	۲۱/۴
سابقه کار	
کمتر از ۱۰ سال	۲۸/۴
۱۱-۱۵ سال	۴۱/۶
بیشتر از ۱۵ سال	۳۰
تحصیلات	
کارشناسی ارشد	۲۸/۵
دکتری	۷۱/۵

روش جمع‌آوری داده‌ها در بخش کیفی، مصاحبه نیمه ساختاریافته و بحث در گروه‌های کانونی (متمرکز) بود. جامعه آماری بخش کمی را کلیه کارشناسان زن کارآفرین در شرکت‌های دارویی مورد نظر تشکیل دادند که تعداد کل آنان ۴۲۵ نفر بود و با استفاده از فرمول کوکران و روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، ۱۷۰ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. برای اطمینان از روایی پژوهش، از بررسی توسط اعضا (مصاحبه‌شوندگان) و روش چندسویه‌نگری منابع داده‌ها استفاده شد. همچنین برای محاسبه پایایی کدگذاری‌های انجام شده، از روش پایایی بازآزمون و پایایی توافقی درون‌موضوعی (توافق بین دو کدگذار) بهره گرفته شد. در بخش اول پژوهش، تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی هم‌زمان با جمع‌آوری داده‌ها و از طریق نرم‌افزار (MAXQDA) در سه مرحله کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی انجام گرفت. هدف از کدگذاری، برچسب‌گذاری و سازماندهی داده‌های کیفی برای شناسایی موضوعات مختلف و روابط بین آن‌ها است. در کدگذاری باز، متن هر مصاحبه چندین بار خوانده شد و جملات اصلی آن استخراج و به صورت کدهایی ثبت گردید. سپس کدهایی که به لحاظ مفهومی با یکدیگر مشابه بودند، در دسته‌هایی قرار گرفتند و در مرحله بعد، آن مفاهیم در قالب مقوله‌های بزرگ‌تری طبقه‌بندی شدند. در کدگذاری محوری، کدها و

^۱ Saturation

دسته‌های اولیه که در کدگذاری باز ایجاد شده بودند با یکدیگر مقایسه شدند و ضمن ادغام موارد مشابه، دسته‌هایی که به یکدیگر مرتبط بودند حول محور مشترکی قرار گرفتند. در بخش دوم پژوهش، بر اساس یافته‌های حاصل از تحلیل داده‌های کیفی، پرسشنامه‌ای مشتمل بر تمامی شاخص‌ها و مؤلفه‌های مدل محدودیت‌های جنسیتی تأثیرگذار بر تشخیص فرصت‌های کارآفرینی در میان زنان کارآفرین طراحی شد. این پرسشنامه به منظور تأیید داده‌های استخراج شده از تحلیل کیفی، در اختیار نمونه کمی (۱۷۰ نفر از کارشناسان زن کارآفرین) قرار داده شد. از آنجا که محتوای پرسشنامه مؤلفه‌هایی را نشان می‌دهد که دارای بالاترین ضریب اهمیت هستند، با توجه به تأیید سؤالات توسط خبرگان، روایی محتوایی پرسشنامه تأیید شد. همچنین به منظور سنجش پایایی پرسشنامه، ضریب آلفای کرونباخ محاسبه گردید که ضریب آلفای کرونباخ کل پرسشنامه ۰/۸۹ به دست آمد و از پایایی مطلوبی برخوردار بود. تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده به دو روش توصیفی و استنباطی از طریق نرم‌افزارهای SPSS و SmartPLS انجام گرفت.

یافته‌ها

پس از بررسی منابع علمی معتبر و انجام مصاحبه با خبرگان، به منظور تعیین محدودیت‌های جنسیتی تأثیرگذار بر تشخیص فرصت‌های کارآفرینی در میان زنان کارآفرین (با هدف بهبود محیط کسب‌وکار و افزایش بهره‌وری اقتصادی)، داده‌های گردآوری شده مورد کدگذاری و تحلیل قرار گرفتند. همان‌گونه که در جدول (۲) ارائه شده است، از متن مصاحبه‌ها ۱۲ مفهوم و ۵۱ کد اولیه استخراج گردید. داده‌های به دست آمده پس از تحلیل در سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی، در قالب ۱۲ مفهوم طبقه‌بندی شدند که عبارتند از: محدودیت‌های آموزشی، محدودیت‌های رفتاری، محدودیت‌های شخصی، محدودیت‌های فردی، محدودیت‌های اجتماعی، محدودیت‌های فرهنگی، محدودیت‌های اقتصادی، محدودیت‌های قانونی، تجاری‌سازی، دانش‌افزایی، هوشیاری کارآفرینانه و شناخت بازار.

جدول ۲. نتایج کدگذاری در مرحله کیفی

مقوله	طبقات گسترده (مفاهیم)	خرده طبقات (کدهای اولیه)	فراوانی	مصاحبه‌های مرجع
محدودیت‌های آموزشی		ضعف دانش و مهارت زنان	۱۱	۱،۴،۵،۷،۱۱،۱۴
		نبود انجمن‌های کارآفرینی زنان		۴۶،۱۱
		عدم دسترسی به اطلاعات		۱۱،۴
محدودیت‌های رفتاری		عدم امنیت روانی	۲۰	۲،۷،۹،۱۰،۱۲
		گرانباری نقش		۸،۱۰
		فرصت‌های نابرابر مشارکت		۱،۲،۵،۷،۹
محدودیت‌های شخصی		سرکوب کردن علایق و خواسته‌های زنان کارآفرین	۱۶	۳،۴،۵،۶،۷،۸،۹،۱۰
		قدرت جسمانی پایین زنان		۱،۷،۱۱،۱۴
		عدم ادامه فعالیت یا اتفاقات غیرقابل پیش‌بینی		۵،۸
		فقدان انگیزه کافی (به علت نان‌آور بودن مردان)		۴،۶،۹،۱۰
		عدم خودباوری و اعتمادبه‌نفس در زنان		۱،۲،۴،۹
		استهلاک قوای جسمی و روحی		۲،۸
محدودیت‌های فردی		وجود استرس‌های کاری	۱۴	۵،۸
		تحریک‌پذیری زنان در مواجهه با شکست		۱،۱۱،۱۴
		وابستگی به مردان در اجتماع		۲،۵،۱۳
محدودیت‌های اجتماعی		نبود خودباوری در زنان	۹	۷،۱۳
		وجود فشارهای روحی از طرف خانواده		۱،۲،۵،۱۲
		فشار روحی و روانی از سمت جامعه		۳،۶،۷

جدول ۲. نتایج کدگذاری در مرحله کیفی

مقوله	طبقات گسترده (مفاهیم)	خرده طبقات (کدهای اولیه)	فراوانی	مصاحبه‌های مرجع
		مخالفت والدین با فعالیت‌های کارآفرینی	۱۵،۱۱	
		تضاد نقش (دوگانگی هویتی مرد-زن)	۲،۱۰	
		ناپسندی مواجه زنان با مردان در اجتماع	۱۳	
محدودیت‌های فرهنگی		نیاز مردان به حضور زنان در خانواده	۲۶،۸	
		عرف جامعه علیه اشتغال زنان	۱۲،۴،۵،۸،۱۳	
		مخالفت والدین با استقلال زنان	۶،۱۱	۱۶
		ناباوری افراد به توانایی زنان	۱۲،۱۴	
		وظیفه پخت‌وپز داشتن و نه فعالیت اجتماعی	۱،۴،۶	
		کمبود یا نبود امکانات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری	۷،۱۴	
محدودیت‌های اقتصادی		دستمزد پایین‌تر زنان نسبت به مردان	۲،۴،۸،۹	
		فقدان وام‌های کم‌بهره برای کارآفرینان	۱،۱۴	۲۱
		نبود دسترسی آسان به منابع مالی برای زنان	۱،۲،۵،۹،۱۱	
		نبود پشتوانه مالی	۱،۲،۴،۵،۷،۹،۱۱،۱۲	
محدودیت‌های قانونی		تبعیض در اخذ مجوز و اولویت با مردان	۳،۴،۸	
		بی‌توجهی دولت به اشتغال زنان در جامعه	۵،۸	
		گزینه‌گری مردان به جای زنان	۱،۴،۱۱،۱۲	۱۵
		قانون منع کار زن در صورت عدم رضایت همسر	۲،۹	
		قوانین و شرایط سخت‌گیرانه اخذ مجوز و زمان‌بر بودن اخذ مجوز برای زنان	۵،۸،۱۱،۱۳	
تجاری‌سازی		خلاقیات در بازار تقاضا	۲،۸،۶	
		نوآوری و تولید کالاهای جدید و با کیفیت	۵،۹	۸
		پاسخ به تقاضای جدید	۱	
فرصت‌های کارآفرینی		شناخت فرصت‌های تجاری	۶،۸	
		تقویت مهارت‌های اختصاصی زنان در کارآفرینی	۲،۴،۵،۷،۱۱	
		بازدیدهای میدانی از زنان روستایی موفق و کارآفرین	۱،۹،۱۳	۱۲
		برپایی نمایشگاه‌های ملی و منطقه‌ای	۵،۸	
هوشیاری کارآفرینانه		ارتباط با کارآفرینان زن موفق	۳،۸	
		قانون‌مند بودن	۶،۱۰،۱۴	
		صرفه‌جویی در هزینه‌های تولیدی	۵،۷	۹
		برنامه‌ریزی صحیح در کار	۲،۱۲	
شناخت بازار		استفاده بهینه از منابع	۸،۱۴	
		بازاریابی دقیق	۱،۷،۹	
		شناسایی نیازها و خواسته‌های مردم	۶،۹،۱۳	۸
		شناسایی ترجیحات بازار	۵،۹	

پس از گردآوری داده‌های بخش کیفی پژوهش و تحلیل و کدگذاری هم‌زمان آن‌ها، نتایج در قالب مدل تحقیق مفهوم سازی شد. سپس بر اساس مدل مربوطه، پرسشنامه‌ای ۵۱ گزینه‌ای بر مبنای طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای از مؤلفه‌های به‌دست آمده از مصاحبه‌های پیاده شده استخراج گردید. پس از آزمون مقدماتی، پرسشنامه نهایی طراحی شد و لینک پرسشنامه الکترونیکی (در پرس آنالاین) طراحی گردید. در ادامه، برای پاسخ به سؤال اصلی پژوهش مبنی بر اینکه «مدل مناسب برای تعیین محدودیت‌های جنسیتی تأثیرگذار بر تشخیص فرصت‌های کارآفرینی در میان زنان کارآفرین کدام است؟»، از تحلیل عاملی تأییدی مرتبه سوم به‌منظور بررسی و تعیین شاخص‌های مدل در راستای کارآفرینی و بهبود محیط کسب‌وکار و افزایش بهره‌وری

زنان کارآفرین استفاده شد. آزمون الگوی پژوهش از طریق بررسی ضرایب مسیر (بارهای عاملی) و تحلیل عاملی به‌دست آمد که نتایج آن در ادامه ارائه شده است.

مدل عاملی مرتبه سوم را نوعی از مدل‌های عاملی تعریف می‌کنند که در آن، عامل‌های مکنون که با استفاده از مؤلفه‌هایی اندازه‌گیری می‌شوند، خود تحت تأثیر یک متغیر زیربنایی تر و به بیانی متغیر مکنون، اما در سطحی بالاتر قرار دارند (Seyyed Abbaszadeh et al., 2012). در پژوهش حاضر، از آنجا که هر یک از شاخص‌ها می‌توانند به‌عنوان نشانگر مدل عمل کنند، تحلیل عاملی مرتبه سوم انجام گرفت و آزمون الگوی پژوهش از طریق بررسی ضرایب مسیر (بارهای عاملی) و تحلیل عاملی به‌دست آمد. در ابتدا برای تأیید روایی ابزار اندازه‌گیری از سه نوع روایی تحت عنوان روایی محتوی^۱، روایی همگرا^۲ و روایی واگرا^۳ استفاده شد. روایی محتوا با اطمینان از سازگاری بین شاخص‌های اندازه‌گیری و ادبیات موجود ایجاد گردید و این روایی توسط نظرسنجی از اساتید حاصل شد. روایی واگرا نیز از طریق مقایسه جذر (AVE) با همبستگی بین متغیرهای مکنون (جدول ۲) سنجیده شد و برای هر یک از سازه‌های انعکاسی، جذر (AVE) باید بیشتر از همبستگی آن سازه با سایر سازه‌ها در مدل باشد (Hair et al., 2017). همچنین در این پژوهش، جهت تعیین پایایی پرسشنامه از دو معیار ضریب آلفای کرونباخ^۴ و ضریب پایایی مرکب^۵ بر طبق نظر فورنل و لارکر (Fornell & Larcker, 1981) استفاده شد. ضرایب آلفای کرونباخ تمامی متغیرها در این پژوهش از حداقل مقدار (۰/۷) بیشتر بود. در جداول (۳ و ۴)، نتایج پایایی و روایی ابزار سنجش به‌طور کامل ارائه شده است.

جدول ۳. روایی همگرا و پایایی ابزار اندازه‌گیری

ابعاد	میانگین واریانس استخراجی	پایایی ترکیبی	کرونباخ آلفا
محدودیت‌های آموزشی	۰/۶۴۹	۰/۹۲۴	۰/۷۱۴
محدودیت‌های رفتاری	۰/۶۷۰	۰/۹۲۲	۰/۷۶۳
محدودیت‌های شخصیتی	۰/۶۲۵	۰/۸۹۱	۰/۷۵۳
محدودیت‌های فردی	۰/۶۲۱	۰/۸۴۵	۰/۷۹۱
محدودیت‌های اجتماعی	۰/۶۶۰	۰/۸۴۹	۰/۷۷۶
محدودیت‌های فرهنگی	۰/۵۴۲	۰/۸۵۶	۰/۸۶۴
محدودیت‌های اقتصادی	۰/۷۴۲	۰/۹۶۱	۰/۸۲۶
محدودیت‌های قانونی	۰/۶۴۹	۰/۸۹۴	۰/۸۹۵
تجاری‌سازی	۰/۷۰۵	۰/۸۸۰	۰/۸۰۶
دانش‌افزایی	۰/۶۳۳	۰/۸۸۲	۰/۸۵۱
هوشیاری کارآفرینانه	۰/۶۷۹	۰/۸۹۷	۰/۸۸۹
شناخت بازار	۰/۷۲۱	۰/۸۵۳	۰/۸۶۲

بر اساس مطالب عنوان شده و نتایج حاصل از خروجی‌های نرم‌افزار (SmartPLS)، جداول (۳ و ۴) نشان دهنده آن است که ابزار اندازه‌گیری از روایی (محتوا، همگرا و واگرا) و پایایی (بار عاملی، ضریب پایایی مرکب و ضریب آلفای کرونباخ) مناسبی برخوردار است.

¹ Content Validity

² Convergent Validity

³ Divergent Validity

⁴ Coefficient of Cronbach's Alpha

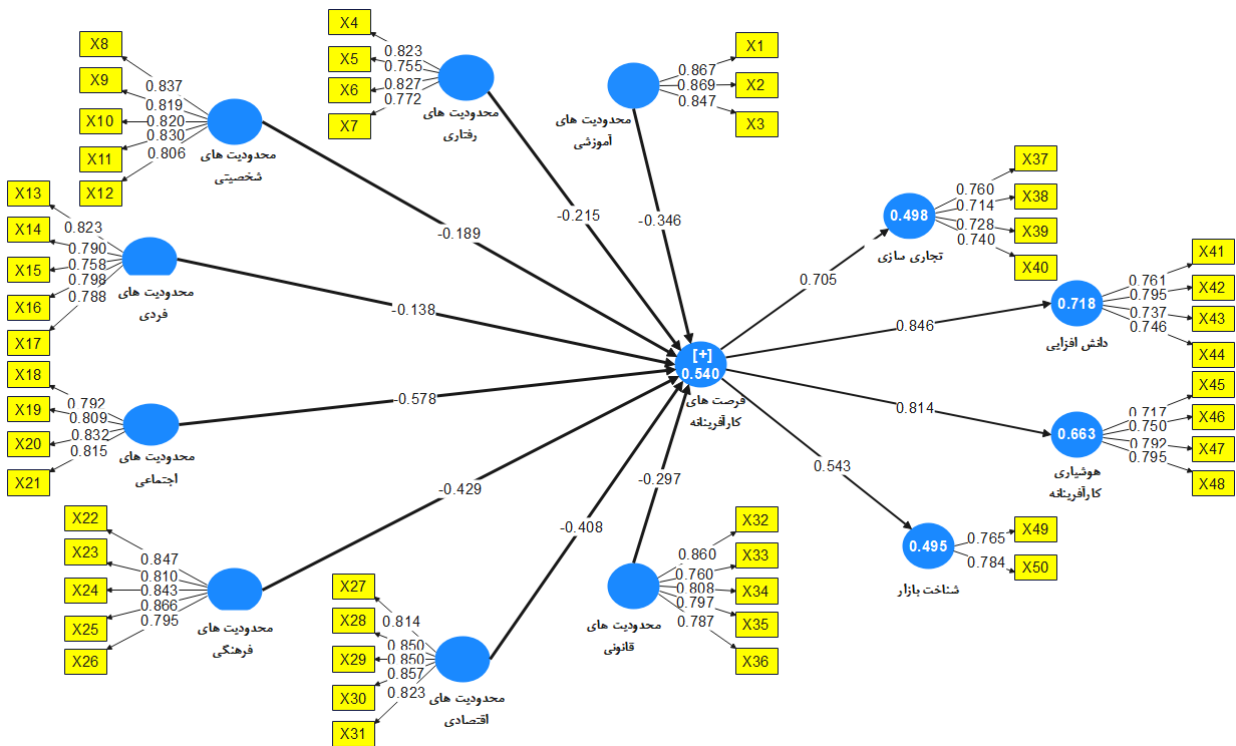
⁵ Coefficient of Composite Reliability

جدول ۴. ماتریس همبستگی و بررسی روایی واگرا

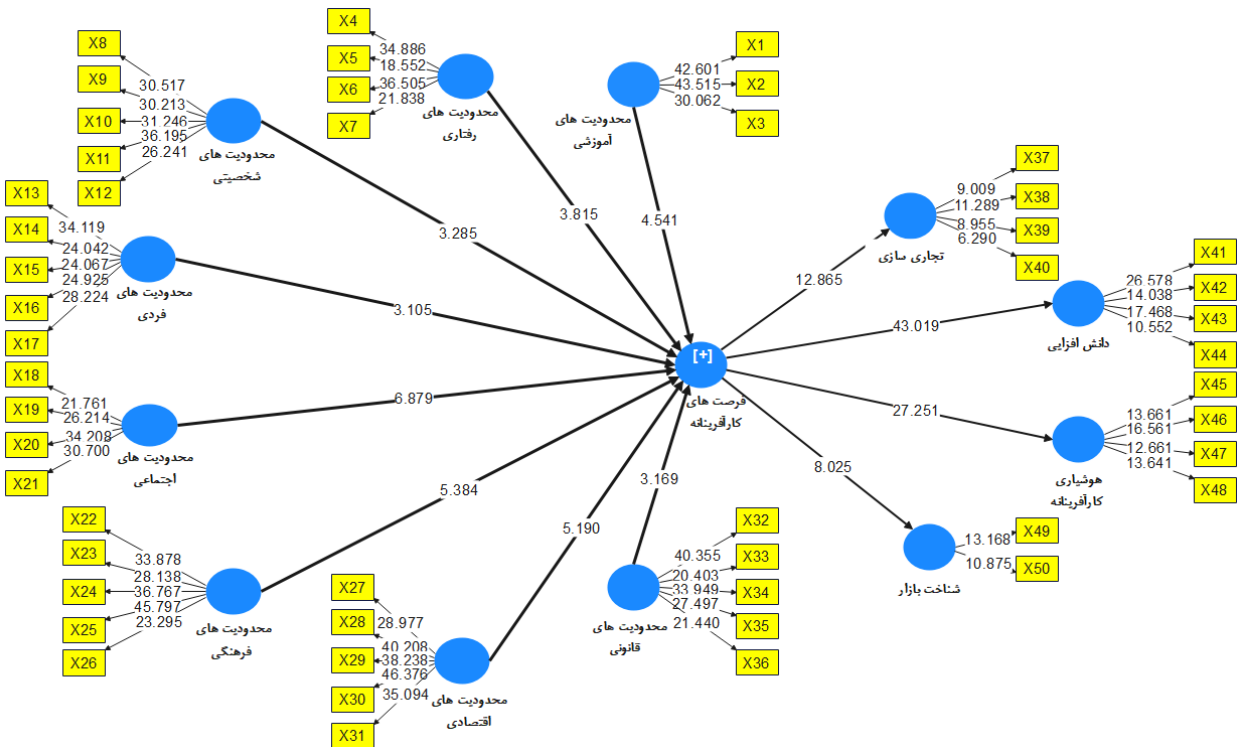
	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
۱. محدودیت‌های آموزشی	۰/۸۱۴											
۲. محدودیت‌های رفتاری	۰/۸۰۱	۰/۸۷۷										
۳. محدودیت‌های شخصیتی	۰/۲۷۲	۰/۶۵۱	۰/۸۲۹									
۴. محدودیت‌های فردی	۰/۶۲۷	۰/۱۹۲	۰/۳۲۶	۰/۸۷۳								
۵. محدودیت‌های اجتماعی	۰/۱۳۹	۰/۰۷۱	۰/۶۲۴	۰/۷۵۱	۰/۸۶۰							
۶. محدودیت‌های فرهنگی	۰/۴۲۲	۰/۵۴۸	۰/۴۸۴	۰/۲۸۵	۰/۱۵۶	۰/۸۳۷						
۷. محدودیت‌های اقتصادی	۰/۰۶۰	۰/۱۷۲	۰/۰۸۶	۰/۵۳۶	۰/۲۷۰	۰/۵۳۸	۰/۹۷۰					
۸. محدودیت‌های قانونی	۰/۴۲۴	۰/۵۱۸	۰/۳۴۹	۰/۵۰۴	۰/۳۷۶	۰/۶۶۱	۰/۵۲۶	۰/۹۳۷				
۹. تجاری‌سازی	۰/۴۹۸	۰/۴۰۰	۰/۱۵۳	۰/۳۷۵	۰/۲۰۶	۰/۰۴۸	۰/۱۰۶	۰/۱۳۰	۰/۹۲۴			
۱۰. دانش‌افزایی	۰/۳۵۳	۰/۳۴۸	۰/۵۱۴	۰/۲۵۴	۰/۱۱۸	۰/۰۷۴	۰/۲۲۳	۰/۵۷۱	۰/۴۱۵	۰/۹۳۴		
۱۱. هوشیاری کارآفرینانه	۰/۵۴۷	۰/۶۲۵	۰/۷۵۱	۰/۵۴۱	۰/۳۲۸	۰/۲۵۴	۰/۲۹۷	۰/۱۰۹	۰/۵۲۷	۰/۶۴۱	۰/۸۴۱	
۱۲. شناخت بازار	۰/۲۵۴	۰/۴۵۸	۰/۳۲۵	۰/۲۹۷	۰/۵۵۰	۰/۶۴۹	۰/۲۸۷	۰/۶۴۹	۰/۵۰۰	۰/۷۶۴	۰/۲۴۸	۰/۸۸۴

تجزیه و تحلیل نتایج نشان داد که از میان مؤلفه‌های هشت‌گانه مؤثر بر محدودیت‌های جنسیتی در تشخیص فرصت‌های کارآفرینی در زنان، محدودیت‌های اجتماعی با ضریب مسیر ($\beta = -0/578$) از اهمیت بالاتری برخوردار بوده است و به ترتیب محدودیت‌های فرهنگی ($\beta = -0/429$)، محدودیت‌های اقتصادی ($\beta = -0/408$)، محدودیت‌های آموزشی ($\beta = -0/346$)، محدودیت‌های قانونی ($\beta = -0/297$)، محدودیت‌های رفتاری ($\beta = -0/215$)، محدودیت‌های شخصیتی ($\beta = -0/189$) و محدودیت‌های فردی ($\beta = -0/138$) قرار داشتند (جدول ۵). همچنین در محدودیت‌های آموزشی (X2) (نبود انجمن‌های کارآفرینی زنان) با بار عاملی (۰/۸۶۹) از اهمیت بالاتری برخوردار بوده است. در محدودیت‌های رفتاری (X6) (فرصت‌های نابرابر مشارکت) با بار عاملی (۰/۸۲۷)، در محدودیت‌های شخصیتی (X8) (قدرت فیزیکی پایین زنان) با بار عاملی (۰/۸۳۷)، در محدودیت‌های فردی (X13) (وجود استرس‌های کاری) با بار عاملی (۰/۸۲۳)، در محدودیت‌های اجتماعی (X20) (تضاد نقش (دوگانگی هویتی مرد-زن)) با بار عاملی (۰/۸۳۲)، در محدودیت‌های فرهنگی (X25) (نابابوری افراد به توانایی زنان) با بار عاملی (۰/۸۶۶)، در محدودیت‌های اقتصادی (X30) (نبود دسترسی آسان به منابع مالی برای زنان) با بار عاملی (۰/۸۵۷)، در محدودیت‌های قانونی (X32) (تبعیض در اخذ مجوز و اولویت با مردان) با بار عاملی (۰/۸۶۰) اثرگذارترین مؤلفه‌ها بوده‌اند. همچنین در تجاری‌سازی (X37) (خلاقیت در بازار تقاضا) با بار عاملی (۰/۷۶۰)، در دانش‌افزایی (X42) (بازدیدهای میدانی از زنان روستایی موفق و کارآفرین) با بار عاملی (۰/۷۹۵)، در هوشیاری کارآفرینانه (X48) (استفاده بهینه از منابع) با بار عاملی (۰/۷۹۵) و در شناخت بازار (X50) (شناسایی نیازها و خواسته‌های مردم) با بار عاملی (۰/۷۸۴) از اهمیت بالاتری برخوردار بوده است (شکل ۱).

شکل (۱)، مدل اندازه‌گیری در حالت تخمین ضرایب استاندارد (PLS-A) و شکل (۲)، مدل اندازه‌گیری در حالت معناداری ضرایب (BT) را برای کارآفرینان زن نشان می‌دهد.

شکل ۱. مدل اندازه‌گیری در حالت تخمین ضرایب استاندارد (PLS-A)

شکل ۲. مدل اندازه‌گیری در حالت معناداری ضرایب (BT)

برآورد ضرایب رگرسیونی استاندارد شده مسیره‌ها در جدول (۵) ارائه شده است. همان‌گونه که نشان داده شده، بیشترین تأثیر مربوط به اثر محدودیت‌های اجتماعی با مقدار (۰/۵۷۸-) بر فرصت‌های کارآفرینی بود. همچنین تأثیر محدودیت‌های فرهنگی با مقدار (۰/۴۲۹-) در رتبه بعدی قرار دارد. در رتبه سوم اهمیت نیز تأثیر محدودیت‌های اقتصادی با مقدار (۰/۴۰۸-) بر فرصت‌های کارآفرینی قرار داشت (جدول ۵). در نهایت، برازش کلی مدل‌های بالا توسط معیار (GOF) نیز بررسی شد. وتزلز و اودکرکن (Wetzels & Odekerken, 2009)، سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ را به‌عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای (GOF) معرفی نمودند. در پژوهش حاضر، حاصل شدن مقدار ۰/۷۹۴ برای (GOF)، نشان‌دهنده برازش کلی قوی مدل پژوهش است (جدول ۶).

جدول ۵. تأثیر خطی اثرات متغیرهای تحقیق برای آزمایش فرضیه‌های تحقیق

مسیر	ضریب مسیر	میانگین نمونه	انحراف معیار	مقدار تی	سطح معناداری
محدودیت‌های اجتماعی --> فرصت‌های کارآفرینی	-۰/۵۷۸	۰/۲۰۹	۰/۰۷۴	۶/۸۱۹	۰/۰۰۰
محدودیت‌های فرهنگی --> فرصت‌های کارآفرینی	-۰/۴۲۹	۰/۴۷۷	۰/۱۱۳	۵/۳۸۴	۰/۰۰۰
محدودیت‌های اقتصادی --> فرصت‌های کارآفرینی	-۰/۴۰۸	۰/۲۰۹	۰/۰۸۸	۵/۱۹۰	۰/۰۰۱
محدودیت‌های آموزشی --> فرصت‌های کارآفرینی	-۰/۳۴۶	۰/۱۵۵	۰/۰۷۸	۴/۵۴۱	۰/۰۰۰
محدودیت‌های قانونی --> فرصت‌های کارآفرینی	-۰/۲۹۷	۰/۳۹۱	۰/۰۷۷	۳/۱۶۹	۰/۰۲۸
محدودیت‌های رفتاری --> فرصت‌های کارآفرینی	-۰/۲۱۵	۰/۳۸۹	۰/۰۹۵	۳/۸۱۶	۰/۰۳۱
محدودیت‌های شخصیتی --> فرصت‌های کارآفرینی	-۰/۱۸۹	۰/۳۶۷	۰/۱۱۲	۳/۲۸۶	۰/۰۱۹
محدودیت‌های فردی --> فرصت‌های کارآفرینی	-۰/۱۳۸	۰/۶۹۱	۰/۰۸۴	۳/۱۰۵	۰/۰۲۴

جدول ۶. مقدار GOF از دیدگاه افراد مورد مطالعه

$$GOF = \sqrt{\text{communalities} \times R^2}$$

۰/۷۹۵

بحث و نتیجه‌گیری

زنان نقش مهمی در توسعه کارآفرینی دارند و به‌عنوان عامل کلیدی توسعه اقتصادی کشورها شناخته می‌شوند. زنانی که در فعالیت‌های کارآفرینی شرکت می‌کنند باید تعارض بین زن بودن و کارآفرین بودن را مدیریت کنند، زیرا کارآفرینان به‌طور سنتی به‌عنوان مردان توصیف شده‌اند؛ بنابراین، یک کارآفرین زن باید توانایی مدیریت بین جنسیت و کارآفرینی را داشته باشد و خود را به‌عنوان یک زن در فعالیت‌های کارآفرینی نشان دهد. امروزه زنان در عرصه کارآفرینی با تنگناها، چالش‌ها، مشکلات و محدودیت‌های زیادی مواجه هستند و این مسئله استفاده از پتانسیل زنان در برنامه‌های توسعه را به امری پیچیده و بغرنج مبدل ساخته است که خروج از آن نیاز به شناخت و آگاهی دارد؛ بنابراین، با توجه به ضرورت توسعه سهم زنان در اقتصاد ملی و مقابله با بحران بیکاری زنان، لازم است شرایط لازم برای توسعه کسب‌وکار زنان کارآفرین فراهم گردد تا زنان با ایجاد کسب‌وکار و فرصت‌های شغلی برای خود و دیگران بتوانند به حل معضلات کنونی جامعه کمک کنند. به همین خاطر، مطالعه حاضر به شناسایی محدودیت‌های جنسیتی تأثیرگذار بر تشخیص فرصت‌های کارآفرینی در میان زنان کارآفرین، اصلاح مسیر آتی و در نهایت افزایش کارایی فردی و اجتماعی آنان کمک می‌کند. مدل ارائه شده در این پژوهش، رویکردی چندسویه با دیدگاهی بومی دارد. بر همین اساس، در نوع خود به‌منظور کاربرد در نظام کارآفرینی و در راستای چشم‌انداز آینده از جامعیت و قابلیت لازم برخوردار است.

از دیدگاه افراد مورد مطالعه، محدودیت‌های اجتماعی بر فرصت‌های کارآفرینی تأثیر منفی و معناداری دارد. با توجه به یافته تحقیق می‌توان دریافت عوامل اجتماعی نقش بسیار مهمی در اشتغال زنان و کارآفرینی ایفا می‌کنند. از جمله این عوامل می‌توان به هنجارها و باورهای سنتی جامعه که عمدتاً به صورت مانع در برابر اشتغال زنان ظاهر می‌شوند، اشاره کرد. نگرش جامعه به اشتغال زنان، فشار روحی و روانی از سمت جامعه، مخالفت والدین با فعالیت‌های کارآفرینی و ناپسندی مواجهه زنان با مردان در اجتماع که باعث ایجاد تنش و به نوعی تضاد نقش و فشارهای ناشی از آن می‌گردد، از عوامل اجتماعی مهم در اشتغال زنان هستند. به گونه‌ای که زنان نسبت به مردان فرصت‌های شغلی کمتری دارند و غالباً در بخش غیررسمی با دستمزد پایین‌تر مشغول به کارند. این نتیجه با نتایج حاصل از تحقیق گاشی و همکاران (Gashi et al., 2022) و فرناندز و سانفیلیپو (Fernandes & Sanfilippo, 2022) همسو است. همچنین بر اساس نتایج پژوهش، مشخص گردید که محدودیت‌های فرهنگی بر فرصت‌های کارآفرینی تأثیر منفی و معناداری دارد. با توجه به یافته تحقیق می‌توان دریافت چالش‌های زنان کارآفرین در ایران عموماً در حوزه مسائل فرهنگی ریشه دارد و ناشی از باورها و ذهنیت‌های جامعه است، زیرا عقیده بر آن است که زنان باید در خانه بمانند و کار خانه‌داری را انجام دهند و از دخالت در کار مردان خودداری کنند. این نحوه برخورد در بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی به چشم می‌خورد. این برخوردها یا به صورت مستقیم و اظهار نظر منفی در مقابل ابتکارها و نوآوری بروز پیدا می‌کند و یا به صورت تأخیر در ایجاد و توسعه کسب‌وکار و عدم ارائه امکانات لازم و برخورد بی‌تفاوت با موضوع نمایان می‌گردد که می‌تواند مانع از دستیابی به فرصت‌های کارآفرینی در زنان شود. این نتیجه با نتایج حاصل از تحقیق خشایاری و همکاران (Khashayari et al., 2021) و اوگوندانا و همکاران (Ogundana et al., 2021) همخوانی دارد.

نتایج پژوهش بیانگر آن بود که محدودیت‌های اقتصادی بر فرصت‌های کارآفرینی تأثیر منفی و معناداری دارد. با توجه به یافته تحقیق می‌توان دریافت تأمین سرمایه برای زنان یکی از مشکلات اساسی است، زیرا مراکز مالی به دلیل عدم اعتماد به زنان از دادن سرمایه خودداری می‌کنند. تعداد زیادی از زنان کارآفرین به دلیل محدودیت‌های مالی نمی‌توانند حضور فعالی در ایجاد بازارهای جدید برای محصول خود داشته باشند و در نتیجه فروش محدودی خواهند داشت. این نتیجه با نتایج حاصل از تحقیق گاشی و همکاران (Gashi et al., 2022)، بامی (Bami, 2019) و رامادنی و همکاران (Ramadani et al., 2015) همسو است. از طرفی نتایج پژوهش گویای آن بود که محدودیت‌های آموزشی بر فرصت‌های کارآفرینی تأثیر منفی و معناداری دارد. با توجه به یافته تحقیق می‌توان دریافت اگرچه آموزش کارآفرینی به عنوان یک ضرورت در جهت توسعه کارآفرینی شناخته می‌شود، اما ضعف دانش و مهارت زنان، نبود انجمن‌های کارآفرینی زنان و عدم دسترسی به اطلاعات، سبب شده است تا امروزه توفیق مناسب و مطلوبی در این حوزه مشاهده نشود. اگرچه امروزه شاهد رشد و گسترش دانشگاه‌ها در سطح کشور هستیم، اما این مسئله همسو با توسعه کارآفرینی نیست. در این میان، آموزش کارآفرینی به عنوان یکی از مسائل مهم و کلیدی، نقش اساسی در جهت ایجاد فرصت‌های کارآفرینی برای زنان ایفا می‌کند. این نتیجه با نتایج حاصل از تحقیق پاندا (Panda, 2018)، ماریان و همکاران (Marian et al., 2016) و ماچی و همکاران (Mauchi et al., 2014) همخوانی دارد.

از دیدگاه افراد مورد مطالعه، محدودیت‌های قانونی بر فرصت‌های کارآفرینی تأثیر منفی و معناداری دارد. با توجه به یافته تحقیق می‌توان دریافت برخی از محدودیت‌های قانونی مؤثر بر فرصت‌های کارآفرینی عبارتند از: تبعیض در اخذ مجوز و اولویت دادن به مردان، بی‌توجهی دولت به اشتغال زنان در جامعه، گزینش‌گری مردان به جای زنان، قانون منع کار زن در صورت عدم رضایت همسر و قوانین و شرایط سخت‌گیرانه اخذ مجوز و زمان‌بر بودن این فرآیند برای زنان. رفع موانع قانونی از طریق ایجاد مراکزی در همه وزارتخانه‌ها برای حمایت از حقوق زنان، ایجاد کارگروه‌هایی برای ارتقای آگاهی مسئولان از تأثیرات منفی احتمالی قوانین و آیین‌نامه‌های کسب‌وکار زنان و تدوین قوانین مدافع حقوق تجاری زنان می‌تواند در ایجاد فرصت‌های کارآفرینی تأثیرگذار باشد. این نتیجه با نتایج حاصل از تحقیق شاطریان و همکاران (Shaterian et al., 2016) و پاندا (Panda, 2018) همسو است. همچنین بر اساس نتایج پژوهش، مشخص گردید که محدودیت‌های رفتاری بر فرصت‌های کارآفرینی تأثیر منفی و

معناداری دارد. با توجه به یافته‌ی تحقیق می‌توان دریافت بسیاری از زنان کارآفرین به دلیل استرس‌های کاری، آزارهای کلامی اطرافیان و جامعه، فرصت‌های نابرابر مشارکت و سرکوب‌های علایق و خواسته‌های آنان توسط مردان، امنیت و آرامش روانی نداشته و انرژی زیادی را صرف غلبه بر ناراحتی‌های روحی می‌کنند که این امر می‌تواند مانعی در دستیابی به فرصت‌های کارآفرینی باشد. این نتیجه با نتایج حاصل از تحقیق گاشی و همکاران (Gashi et al., 2022) و پاندا (Panda, 2018) همخوانی دارد.

نتایج پژوهش بیانگر آن بود که محدودیت‌های شخصیتی بر فرصت‌های کارآفرینی تأثیر منفی و معناداری دارد. با توجه به یافته‌ی تحقیق می‌توان دریافت در بعد شخصیتی، قدرت فیزیکی پایین زنان، عدم ادامه‌ی فعالیت یا اتفاقات غیرقابل پیش‌بینی، فقدان انگیزه‌ی کافی (به‌علت نان‌آور بودن مردان)، عدم خودباوری و اعتمادبه‌نفس در زنان و استهلاک قوای جسمی و روحی، از موانع مهم در دستیابی به فرصت‌های کارآفرینی هستند. برخی از زنان کارآفرین به دلیل عدم خودباوری و اعتمادبه‌نفس، قادر به ریسک‌پذیری و شروع یا توسعه‌ی کسب‌وکار خود نیستند و تابوهای ذهنی آن‌ها که برگرفته از آموزش‌های نظام خانواده و اجتماع است، جسارت عملی کردن ایده‌هایشان را از آنان سلب می‌کند. این نتیجه با نتایج حاصل از تحقیق خشایاری و همکاران (Khashayari et al., 2021)، گاشی و همکاران (Gashi et al., 2022)، پاندا (Panda, 2018) و ماریان و همکاران (Marian et al., 2016) همسو است. از طرفی نتایج پژوهش گویای آن بود که محدودیت‌های فردی بر فرصت‌های کارآفرینی تأثیر منفی و معناداری دارد. با توجه به یافته‌ی تحقیق می‌توان دریافت زنان کارآفرین بخشی از محدودیت‌ها در راه‌اندازی کسب‌وکار و کارآفرینی را به خود نسبت می‌دهند. آنان وجود استرس‌های کاری، تحریک‌پذیری در مواجهه با شکست، وابستگی به مردان در اجتماع، نبود خودباوری و وجود فشارهای روحی از طرف خانواده را موانع مهمی در مسیر فرصت‌های کارآفرینی می‌دانند که این موانع و محدودیت‌ها، کارآفرینی را به شدت مورد تهدید قرار می‌دهند. این نتیجه با نتایج حاصل از تحقیق خسروی (Khosravi, 2022)، میرواحدی و همکاران (Mirvahedi et al., 2018) و کلی و مک‌آدام (Kelly & McAdam, 2022) همخوانی دارد. در مجموع نتایج پژوهش نشان می‌دهد که فرصت‌های کارآفرینی زنان به‌طور معناداری تحت تأثیر محدودیت‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، آموزشی، قانونی، رفتاری، شخصیتی و فردی قرار دارد. این محدودیت‌ها شامل هنجارهای سنتی جامعه، تبعیض‌های قانونی و مالی، ضعف در دسترسی به آموزش و مهارت‌های کارآفرینی و همچنین فشارهای روحی ناشی از استرس‌ها و عدم خودباوری است. این موانع، فرصت‌های زنان برای ورود و توسعه‌ی کسب‌وکار را محدود کرده و باعث می‌شود آنان در مقایسه با مردان در شرایط نابرابری قرار گیرند. رفع این موانع و ایجاد حمایت‌های قانونی و فرهنگی می‌تواند به بهبود وضعیت کارآفرینی زنان کمک کند. نتایج این تحقیق در عرصه‌ی علم به پژوهشگران کمک می‌کند تا درک بهتری از چالش‌های زنان در کارآفرینی به‌دست آورند و مبنایی برای توسعه‌ی مدل‌های نظری جدید فراهم آورد. در عرصه‌ی عمل نیز، این یافته‌ها به سیاست‌گذاران و نهادهای حمایتی کمک می‌کند تا با اصلاح قوانین، ارائه تسهیلات مالی و گسترش آموزش‌های کارآفرینی، برنامه‌های مؤثری برای رفع این موانع و بهبود فرصت‌های کارآفرینی زنان طراحی کنند.

☉ با توجه به نتایج حاصل از تأثیر منفی و معنادار محدودیت‌های اجتماعی بر فرصت‌های کارآفرینی، پیشنهاد می‌گردد:

☞ ایجاد شبکه‌های حمایتی و گروه‌های همفکری بین کارآفرینان برای کاهش فشارهای اجتماعی.

☞ ارتقای آگاهی عمومی درباره مزایای کارآفرینی از طریق رسانه‌ها و برنامه‌های آموزشی.

☉ با توجه به نتایج حاصل از تأثیر منفی و معنادار محدودیت‌های فرهنگی بر فرصت‌های کارآفرینی، پیشنهاد می‌گردد:

☞ طراحی کمپین‌های فرهنگی برای ترویج فرهنگ کارآفرینی و تغییر نگرش‌های منفی نسبت به کسب‌وکارهای جدید.

☞ تشویق خانواده‌ها به حمایت از فرزندانشان در فعالیت‌های کارآفرینی و شکستن تابوهای فرهنگی که مانع ریسک‌پذیری می‌شوند.

☉ با توجه به نتایج حاصل از تأثیر منفی و معنادار محدودیت‌های اقتصادی بر فرصت‌های کارآفرینی، پیشنهاد می‌گردد:

☞ ایجاد تسهیلات مالی و اعتباری مناسب برای کارآفرینان با شرایط انعطاف‌پذیر.

- ☞ توسعه برنامه‌های حمایتی دولتی و خصوصی برای سرمایه‌گذاری در کسب‌وکارهای نوپا.
- ☞ با توجه به نتایج حاصل از تأثیر منفی و معنادار محدودیت‌های آموزشی بر فرصت‌های کارآفرینی، پیشنهاد می‌گردد: ☞ ارائه دوره‌های آموزشی کارآفرینی در دانشگاه‌ها و مراکز فنی و حرفه‌ای.
- ☞ همکاری بین دانشگاه‌ها و کارآفرینان موفق برای طراحی برنامه‌های آموزشی کاربردی.
- ☞ با توجه به نتایج حاصل از تأثیر منفی و معنادار محدودیت‌های قانونی بر فرصت‌های کارآفرینی، پیشنهاد می‌گردد: ☞ تسهیل فرآیندهای اداری و کاهش بروکراسی برای ثبت شرکت‌ها و اخذ مجوزهای کسب‌وکار.
- ☞ اصلاح قوانین کارآفرینی برای حمایت بیشتر از استارت‌آپ‌ها و شرکت‌های کوچک.
- ☞ با توجه به نتایج حاصل از تأثیر منفی و معنادار محدودیت‌های رفتاری بر فرصت‌های کارآفرینی، پیشنهاد می‌گردد: ☞ ارائه کارگاه‌های روانشناسی و خودشناسی برای ارتقای مهارت‌های فردی در مدیریت ریسک و فشارهای روانی.
- ☞ تشویق کارآفرینان به توسعه مهارت‌های رهبری، مدیریت زمان و تصمیم‌گیری.
- ☞ با توجه به نتایج حاصل از تأثیر منفی و معنادار محدودیت‌های شخصیتی بر فرصت‌های کارآفرینی، پیشنهاد می‌گردد: ☞ مشاوره و راهنمایی فردی برای کارآفرینان با هدف شناسایی و بهبود نقاط ضعف شخصیتی.
- ☞ برگزاری کارگاه‌های توانمندسازی فردی برای افزایش انگیزه و اعتمادبه‌نفس.
- ☞ با توجه به نتایج حاصل از تأثیر منفی و معنادار محدودیت‌های فردی بر فرصت‌های کارآفرینی، پیشنهاد می‌گردد: ☞ طراحی برنامه‌های مشاوره فردی و گروهی برای توسعه مهارت‌های کارآفرینی و شناسایی ظرفیت‌های شخصی.
- ☞ تشویق به یادگیری مداوم و افزایش خودآگاهی از طریق آزمون‌های شخصیت‌شناسی و تحلیل نقاط قوت و ضعف.

محدودیت‌های پژوهش و پیشنهادهایی برای مطالعات آتی

هر پژوهشی با محدودیت‌هایی روبه‌رو است. این پژوهش نیز از این اصل مستثنی نیست. در این راستا، نتایج این پژوهش فقط در چهارچوب مدل پیشنهادی قابل تفسیر و تعبیر می‌باشد. بدیع بودن موضوع پژوهش و نبود مدلی جامع به‌عنوان الگو در تحقیق و مقطعی بودن تحقیق از دیگر محدودیت‌های این پژوهش به‌شمار می‌رود. همچنین مطالعه پیشرو به لحاظ عنوان و قلمرو پژوهشی خود در سطح کشور از ویژگی منحصربه‌فرد و پیشگامی برخوردار است و می‌تواند زمینه مساعدی را برای تحقیقات آینده به محققان علاقه‌مند در زمینه آموزش فراهم کند؛ بنابراین، در این بخش محقق درصدد است توصیه‌ها و پیشنهادهایی را برای محققان آینده مطرح کند که به شرح ذیل ارائه می‌گردد:

☞ پژوهشگران در تحقیقات آتی می‌توانند محدودیت‌های جنسیتی تأثیرگذار بر هویت کارآفرینی را در فاز کمی اجرا نمایند.

☞ پیشنهاد می‌گردد این پژوهش در جامعه‌ای متفاوت نیز مورد بررسی قرار گیرد.

همچنین تحقیق حاضر به ارائه یک چارچوب اولیه به‌منظور تشخیص فرصت‌های کارآفرینی در میان زنان کارآفرین مبتنی بر محدودیت‌های جنسیتی تأثیرگذار بر هویت کارآفرینی پرداخته است و لذا پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آتی نسبت به اولویت‌بندی هر یک از ابعاد شناسایی شده با استفاده از تکنیک‌های AHP و ANP، فازی اقدام گردد.

References

- Adom, K., Asare-Yeboah, I. T., Quaye, D. M., & Ampomah, A. O. (2018). A critical assessment of work and family life of female entrepreneurs in Sub-Saharan Africa: Some fresh evidence from Ghana. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 25 (3), 405–427. DOI: [10.1108/JSBED-02-2017-0063](https://doi.org/10.1108/JSBED-02-2017-0063)
- Ahangari, S., & Babaei, M. H. (2024). Analysis of the Challenges of Achieving a Sustainable Livelihood of the rural of Mahabad City. *Journal of Rural Development and Extension Studies*, 2 (2), 130-147. <https://doi.org/10.30470/jrdes.2024.2028923.1037> [In Persian]

- Al-Ghamri, N. (2016). Challenges facing businesswomen and their negative impact on the performance of small businesses in the province of Jaddah in Saudi Arabia. *International Journal of Business and Management*, 11 (9), 96-116. DOI: [10.5539/ijbm.v11n9p96](https://doi.org/10.5539/ijbm.v11n9p96)
- Alikhani Dadukolaei, M. (2014). The Challenges Ahead Women in Agricultural Entrepreneurship. *Journal of Entrepreneurship in Agriculture*, 1 (4), 19-32. DOI: [20.1001.1.24767735.1393.1.4.2.3](https://doi.org/20.1001.1.24767735.1393.1.4.2.3) [In Persian]
- Al-Mamun, A., Rajennad, A., Muniady, L., Permarupa, P. Y., Zainol, N. R. B., Nawi, N. B. C., & Malarvizhi, C. A. (2016). Social capital and entrepreneurial competencies: A study among women micro-entrepreneurs in Malaysia. *The journal of developing areas*, 50(5), 363-370. DOI: [10.1353/jda.2016.0050](https://doi.org/10.1353/jda.2016.0050)
- Anandalakshmy, A., & Ashokkumar, S. (2018). Problems and challenges of women entrepreneurs. *International Journal of Research and Analytical Reviews*, 5 (3), 6-14. https://www.researchgate.net/publication/347563804_Problems_And_Challenges_Of_Women_Entrepreneur
- Anvari, S., Atai, M., & Taherpur Kalantari, H. (2019). Identifying the behavioral pattern of independent entrepreneurs in Iran. *Strategic Management Research*, 26 (77), 127-148. <https://doi.org/20.1001.1.22285067.1399.26.77.5.1> [In Persian]
- Arend, R. J. (2021). Modeling social Entrepreneurship: consideration of the reacting forces. *Journal of Social Entrepreneurship*, 12 (3), 399-414. <https://doi.org/10.1080/19420676.2020.1718744>
- Bami, X. (2019). *Gratë Kosovare në biznes: Mundësi dhe barriera për gratë ndërmarrëse*. (Retrieved November 2021), from <https://kosovotwopointzero.com/grate-kosovare-ne-biznes/>. DOI: [10.22495/cgobrv6i2p13](https://doi.org/10.22495/cgobrv6i2p13)
- Dahl, S., Bergstrand, M., & Peric, K. (2020). The Challenges of Female Entrepreneurs Operating in the Middle East (Bachelor thesis, Jönköping University). Retrieved from <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1434349/FULLTEXT01.pdf>
- Fernandes, P., & Sanfilippo, M. (2022). Challenges Faced by Women Entrepreneurs and Some of the Most Successful Women to Follow. *Business News Daily*. <https://www.businessnewsdaily.com/5268-women-entrepreneur-challenges.html>
- Fornell, C., & Larcker, DF. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research* 1981, 18 (1), 39-50. DOI: <https://doi.org/10.2307/3151312>
- Gashi, R., Ahmeti, H. G., & Baliu, E. (2022). Challenges of Women Entrepreneurs in the Developing Economy, *Corporate Governance and Organizational Behavior Review* 6 (2), 134-142. <https://doi.org/10.22495/cgobrv6i2p13>
- Ghasemi, M., Shir Mohammadi, M., & Ahmadi, S. (2022). Entrepreneurship development strategies among rural women using strategic planning tools Case study: Nasrabad section, Torbat Jam City. *Journal of Entrepreneurship Development*, 56(2), 303-320. <https://doi.org/10.22059/jed.2022.301279.653329> [in Persian]
- Ghorbani Pir Alidehi, F. (2019). Barriers to the development of women's home businesses in rural areas (case study: Rezvanshahr city, Gilan province. *Geographical studies of coastal areas*, 1 (3), 5-26. <https://doi.org/10.22124/gscj.2021.18897.1068> [In Persian]
- Global Entrepreneurship Monitor. (2021). *Global Entrepreneurship Monitor Special Report Women Entrepreneurs*. available at DOI: <https://www.unwomen.org/en/news-stories/explainer>
- Hair, J. F., Hult, G. T. M., Ringle, C. M., & Sarstedt, M. (2017). *A Primer on Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM)*. 3rd Ed, Sage Publications Inc., Thousand Oaks, CA. DOI: <https://uk.sagepub.com/en-gb/eur/a-primer-on-partial-least-squares-structural-equation-modeling-pls-sem/book270548>
- Hendratmi, A., Agustina, T. S., Sukmaningrum, P. S., & Widayanti, M. A. (2022). Livelihood strategies of women entrepreneurs in Indonesia. *Heliyon*, 8 (9), 1-10. DOI: [10.1016/j.heliyon.2022.e10520](https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e10520)
- Huang, Y., Zhang, M., Wang, J., Li, P., & Li, K. (2022). Psychological cognition and women's entrepreneurship: A country-based comparison using fsQCA. *Journal of Innovation & Knowledge*, 7 (3), 1-12. DOI: [10.1016/j.jik.2022.100223](https://doi.org/10.1016/j.jik.2022.100223)
- Kabagerayo, J., Mwambusa, F. E., Uyambaje, M. T., Olive, Z. B., Hamenyimana, L., Dusabe, P., & Mbafumoja, E. T. (2022). Impact of Rural Female Entrepreneurs on Social and Economic Inclusion: Case of Giharo District. *Modern Economy*, 13 (6), 885-900. DOI: [10.4236/me.2022.136048](https://doi.org/10.4236/me.2022.136048)
- Kazemi, A. & Moghimi, B. (2018). Analysis of Barriers of Improving of Women's Entrepreneurship in Iran Using Analytic Hierarchy Process. *Women and Society Scientific Research Quarterly*, 9 (34), 249-274. DOI: [20.1001.1.20088566.1397.9.34.11.7](https://doi.org/20.1001.1.20088566.1397.9.34.11.7) [In Persian]

- Kelly, G., & McAdam, M. (2022). Scaffolding liminality: The lived experience of women entrepreneurs in digital spaces. *Technovation*, DOI: [10.1016/j.technovation.2022.102537](https://doi.org/10.1016/j.technovation.2022.102537)
- Keshavarz, S., & Zivdar, S. (2021). Assessing of barriers to women's entrepreneurial activities in Zahedan city. *Innovation Ecosystem*, 1(3), 2-20. DOI: [10.22111/innoeco.2021.37000.1011](https://doi.org/10.22111/innoeco.2021.37000.1011) [In Persian]
- Khashayari, P., Heydari, S. A., & Nemati zadeh, S. (2021). A scientific research on the factors affecting entrepreneurial opportunities from the point of view of top entrepreneurs in the organization of cultural heritage, handicrafts and tourism. *Journal of Islamic Art Studies*, 18 (44), 150-173. DOI: [10.22034/ias.2021.293839.1653](https://doi.org/10.22034/ias.2021.293839.1653) [In Persian]
- Khosravi, Z. (2022). Identifying and prioritizing effective factors in the emergence of women's entrepreneurship opportunities (case study: Municipality of Tehran Region 3). *Geography and Human Relations*, 4 (4), 71-88. DOI: [20.1001.1.26453851.1401.4.4.5.7](https://doi.org/20.1001.1.26453851.1401.4.4.5.7) [In Persian]
- Kurtege Sefer, B. (2020). A gender-and class-sensitive explanatory model for rural women entrepreneurship in Turkey. *International Journal of Gender and Entrepreneurship*, 12 (2), 191-210. DOI: [10.1108/IJGE-07-2019-0113](https://doi.org/10.1108/IJGE-07-2019-0113)
- Marian, H., Zuzana, J., & Zuzana, K. (2016). Drivers of Women Entrepreneurship in Visegrad Countries: GEM Evidence. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 220,124-133. DOI: [10.1016/j.sbspro.2016.05.476](https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.05.476)
- Mauchi, F., Mutengezanwa, M., & Damiyano, D. (2014). Challenges faced by women entrepreneurs: A case study of Mashonaland Central Province. *International Journal of Development and Sustainability*, 3 (3), 466-480. DOI: <https://isdsnet.com/ijds-v3n3-5.pdf>
- Mirvahedi, S. S., Toghray, M., & Sanjarian, Z. (2018). Examining factors affecting the recognition of entrepreneurial opportunities. *Journal of Entrepreneurship in Agriculture*, 4 (1), 53-74. DOI: <https://civilica.com/doc/939851> [In Persian]
- Morris, M. H., Miyasaki, N. N., Watters, C. E., & Coombes, S. M. (2006). The dilemma of growth: Understanding venture size choices of women entrepreneurs. *Journal of small business management*, 44 (2), 221-244. DOI: [10.1111/j.1540-627X.2006.00165.x](https://doi.org/10.1111/j.1540-627X.2006.00165.x)
- Niethammer, N. (2013). *Women, entrepreneurship and the opportunity to promote development and business Carmen, the 2013 Brookings Blum Roundtable Policy Briefs Enterprising Solutions: The Role of the Private Sector in Eradicating Global Poverty*. DOI: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/BBR_Women_entrepreneurs.pdf/
- Nirmala, M., & Parvathi, S. (2021). Women entrepreneurs a road ahead. *Kalyan Bharati*, 36, 35-47. DOI: https://www.researchgate.net/publication/354601441_WOMEN_ENTREPRENEURS_A_ROAD_AHEAD
- Noor, S., Isa, F. M., & Nor, L. M. (2021). Women empowerment through women entrepreneurship: a comparison between women entrepreneurs and fulltime housewife in Pakistan. *Interdisciplinary Journal of Management Studies* (Formerly known as Iranian Journal of Management Studies), 14 (2), 347-363. https://ijms.ut.ac.ir/article_77719.html
- Ogundana, O. M., Simba, A., Dana, L. P., & Liguori, E. (2021). Women entrepreneurship in developing economies: A gender-based growth model. *Journal of Small Business Management*, 59 (1), 542-572. <https://doi.org/10.1080/00472778.2021.1938098>
- Panda, S. (2018). Constraints faced by women entrepreneurs in developing countries: review and ranking. *Gender in Management: An International Journal*, 33 (3), 1-10. DOI: [10.1108/GM-01-2017-0003](https://doi.org/10.1108/GM-01-2017-0003)
- Rahimi Clever, H., & Akbari Arbatan, Gh. (2024). Presentation of a Pattern for the Role of Women Social Media Influencers in the Development of Entrepreneurship. *Journal of Entrepreneurship Development*, 16 (4), 143-164. DOI: [10.22059/JED.2023.364875.654257](https://doi.org/10.22059/JED.2023.364875.654257) [In Persian]
- Ramadani, V., Hisrich, R., & Gërguri-Rashiti, S. (2015). Female entrepreneurs in transition economies: Insights from Albania, Macedonia and Kosovo. *World Review of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development*, 11 (4), 391-413. DOI: [10.1504/WREMSD.2015.072066](https://doi.org/10.1504/WREMSD.2015.072066)
- Rubert, E. J., & Shabu, J. S. (2020). Rural women entrepreneurship: Key to industrial growth, social and economic development of a country—A study with reference to Tamilnadu State, India. *International Journal of Management (IJM)*, 11 (3), 325-336. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3574653
- Rudhumbul, N., Du Plessis, E. C., & Maphosa, C. (2020). Challenges and opportunities for women entrepreneurs in Botswana: revisiting the role of entrepreneurship education. *Journal of International Education in Business*, 13 (2), 183-201. [http://dx.doi.org/10.1108/JIEB-12-2019-0058](https://doi.org/10.1108/JIEB-12-2019-0058)
- Sajjad, M., Kaleem, N., Chani, M. I., & Ahmed, M. (2020). Worldwide role of women entrepreneurs in economic development. *Asia Pacific Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 14 (2), 151-160. DOI: [10.1108/APJIE-06-2019-0041](https://doi.org/10.1108/APJIE-06-2019-0041)

- Seyyed Abbaszadeh, M. Amani, J., Khazri Azar, H., & Pashouy, G. (2012). *An introduction to structural equation modeling by pls method and its application in behavioral sciences by Introduction PLS-Graph*. Urmia, Urmia University Press. DoI: <https://elmnet.ir/doc/30611756-1722> [In Persian]
- Sharma, V., & Gaur, M. (2020). Women entrepreneurs in India: A study of opportunities and challenges. *Journal of Xi'an University of Architecture & Technology*, 12 (7), 1307-1317. DOI: [10.37896/JXAT12.07/2442](https://doi.org/10.37896/JXAT12.07/2442)
- Shaterian, M., Nasrabadi, Z., & Mansourian, F. (2016). Analysis of barriers to entrepreneurship of rural women in Kashan city. *Quarterly Journal of Space Economy & Rural Development*, 3 (21), 181-196. DOI: <https://www.magiran.com/p1773360> [In Persian]
- Sokhtanlu, M., & Vahedi, N. (2023). Determining strategies of entrepreneurship development among rural women in Ardabil city. *Journal of Entrepreneurship Research*, 2 (1), 47-62. DOI: <https://doi.org/10.22034/jer.2023.1989366.1028> [In Persian]
- Strauss, A., & Corbin, J. (2020). *Basics of qualitative research techniques*. Forth Ed, Sage Publications Inc San Jose State University, USA. DoI: <https://methods.sagepub.com/book/mono/basics-of-qualitative-research/toc>
- Wetzels, M., Odekerken, G. (2009). Using PLS Path Modeling for Assessing Hierarchical Construct Models: Guidelines and Empirical Illustration. *Management Information Systems Research Center, University of Minnesota*, 33 (1), 177-195. DOI: <http://dx.doi.org/10.2307/20650284>